

ACTA ECONOMICA

Година XIV, број 25 / јул 2016.

ISSN 1512-858X, e-ISSN 2232-738X

ПРЕГЛЕДНИ ЧЛАНАК

УДК: 336.2:336.7

DOI: 10.7251/ACE1625111S

COBISS.RS-ID 6087704

Славен Савић¹**Метод рачуна обрачуна пореза као потенцијални метод опорезивања финансијских услуга****Tax calculation account method as a potential method of taxing financial services****Резиме**

Финансијске услуге представљају једно од најпроблематичнијих подручја када је у питању њихово опорезивање порезом на додату вредност. Ови проблеми извиру из саме њихове природе. Иако су ове услуге углавном изузете из опорезивања, у теорији и пракси постоје одређени предлози како би оне могле бити укључене у пореску базу ПДВ-а. Овај рад има за главни циљ да презентира један од предлога који би могао бити прихватљив са савременог опорезивања финансијских услуга.

Кључне речи: финансијске услуге, рачун обрачуна пореза, ПДВ.

Summary

Financial services represent one of the most problematic areas when it comes to their taxation by value added tax. These problems stem from their nature. Although these services are generally exempted from taxation, in theory and practice there are some suggestions on how they could be included in the VAT base. The main purpose of this paper is to present a proposal that might be acceptable from the point of taxation of financial services.

¹ Медиапром д.о.о, Нови Сад, slaven.savic.83@gmail.com

Key words: *financial services, tax calculation account, VAT*

Увод

Финансијске услуге, када је у питању њихово опорезивање ПДВ-ом, представљају једно од најспорнијих питања у јавнофинансијској теорији и пракси. У ПДВ законодавствима, као и у највећем броју радова на ову тему, преовладава став да се оне у потпуности изузимају од опорезивања. Као главни разлог оваквом ставу се наводи њихова нематеријална природа. Будући да се ове услуге пружају електронски, као проблем се поставља питање шта би, у овом случају, била основица на коју би се примењивао ПДВ. Главни кривац за овакву ситуацију је разлика (енглески *spread*) између камате која је плаћена кредиторима и оне која је обрачуната дужницима. Док је накнаду која се обрачунава физичким лицима релативно лако утврдити (у смислу опорезиве материје), код трансакција између правних лица она остаје „сакривена” у накнади која се плаћа банци. Поред тога, постоје и проблеми алокације укупне додате вредности на сваку од страна у трансакцији.

Једно од најпроблематичнијих подручја опорезивања финансијских услуга су банкарски кредити. У таквим случајевима је врло тешко утврдити пореску базу, пошто постоји низ новчаних токова који су укључени како у давање кредита, тако и у његову отплату. Поред кредита, и депозити представљају одређени проблем у смислу опорезивања, будући да су и код њих присутни слични проблеми као и у случају банкарских кредита.

Као одговор на ове проблеме, појавили су се одговарајући предлози опорезивања финансијских услуга, који би, уколико се правилно размотре и примене, могли решити наведене тешкоће. Један од тих предлога је и метод рачуна обрачуна пореза (енгл. *tax calculation account*), који се базира на методу новчаног тока. У наставку рада, у његовом првом делу, биће детаљније размотрена структура, као и разлози изузимања финансијских услуга, док ће се у његовом другом делу дати анализа метода новчаног тока, чија је подврста метод рачуна обрачуна пореза. У осталим деловима рада ће се дати анализа самог метода рачуна обрачуна пореза, са свим његовим модалитетима. Такође, биће анализирана и могућност његове примене у земљама у развоју, а на крају ће се дати конкретни примери функционисања стандардне верзије метода.

1. Структура и разлози изузимања финансијских услуга

Као што је у уводном делу речено, основни проблем опорезивања финансијских услуга представља то што је тешко утврдити основицу опорезива-

ња. У овом делу рада ће се детаљније ући у саму структуру потенцијалне пореске базе код финансијских услуга, као и у разлоге изузимања финансијских услуга од опорезивања ПДВ-ом.

Подар (Poddar, 2003), у разматрању проблема пореске основице када су у питању финансијске услуге, наводи четири елемента која чине новчани ток код финансијских услуга. То су: 1) главница-основна вредност финансијског инструмента, 2) чиста временска вредност новца, 3) премија ризика и 4) накнада за посредничке услуге. Главница финансијског инструмента представља вредност инвестиције, тј. основну вредност предмета трансакције. Нпр. то може бити депоновани износ на штедни улог или вредност главнице кредита. Другим речима, у случају кредита, то је износ који би требао бити враћен до краја истека периода на који је дат кредит. Чиста временска вредност новца је она вредност која одражава опортунитетни трошак у одсуству било каквих других ризика. Ова вредност би требала бити искључена из пореске базе финансијских услуга, да би се очувало основно својство пореза на потрошњу, тј. да би се однос између текуће и одложене потрошње пре и после одбитка пореза могао одржати. Премија ризика је накнада која одражава компензацију за ризике који су инхерентни код одређене трансакције, док је посредничка накнада резидуална вредност новчаног тока након искључивања сва три претходно споменута елемента.

Додатни проблем јесте тај што овакве услуге могу пружати и нефинансијске институције, када се поставља питање њиховог третмана, у смислу да ли их третирају као услуге које пружају и финансијске институције. Нпр. то је случај са продајом робе на одложено плаћање.

У студији Европске комисије из 1996. године коју су израдили експерти консултантске куће „Ернст енд Јанг” (Ernst&Young), као једна од проблематичних категорија наводе се и такве услуге које имају и финансијске и нефинансијске компоненте. Нпр. компаније које се баве издавањем кредитних картица сада нуде низ пакета својих услуга као што су проширене гаранције за производе који су плаћени кредитном картицом, попусти на куповину робе или услуга путовања и забаве, као и услуге осигурања изнајмљеног аутомобила од судара. Овакве „мешовите” услуге се могу појавити чак и у одсуству финансијских иновација, због непрецизне линије раздвајања између финансијских и нефинансијских услуга. Нпр. услуге финансијског саветовања се обично третирају као нефинансијске, док су услуге трговине портфолиом финансијске.

На крају овог дела, требало би се осврнути и на разлоге изузимања финансијских услуга. Они произилазе из претходно презентираних особина финансијских услуга. Главни проблем, који произилази из нематеријалне природе финансијских услуга јесте алоцирање улазног пореза. Ту се, запра-

во ради о више аспекта анализе. Један се односи на раздвајање „мешовитих” услуга (које су споменуте у претходном пасусу), други се односи на то да ли се услуге пружају правним или физичким лицима, а трећи аспект се односи на то да ли ове услуге пружају финансијске или нефинансијске организације. Коначно, ту је и проблем алоцирања улазног кредита. Будући да нису ретки случајеви пружања већ споменутих „мешовитих” услуга, прво је потребно разграничити за који део тих „мешовитих” услуга се може тражити поврат улазног пореза, а који део је изузет или нулто опорезован. У том смислу, могућа су два приступа. Први приступ се односи на директну алокацију, док се други односи на алокацију помоћу формуле. Метод директне алокације укључује одређивање стварног коришћења инпута у погледу пружања финансијских услуга. Уколико су ове услуге опорезиве, тада алокација улазног кредита није проблем. Уколико су инпути, међутим, коришћени за пружање и опорезивих и изузетих, или нулто опорезованих услуга, тада разумна алокација мора бити рашчлањена на две категорије. Ова алокација може бити базирана на разним индикаторима. За разлику од овог приступа, алокација путем формуле омогућава алокацију на бази, на пример, рација који показује проценат прихода по основу опорезивих набавки у укупној маси прихода оствареној по основу опорезивих и изузетих набавки (Европска комисија, 1996), при чему се под изузетим набавкама подразумевају и потпуно изузете и нулто опорезоване набавке (за више детаља видети Подар, 2003, стр. 357).

У делу који следи биће укратко објашњена суштина метода новчаног тока, будући да метод рачуна обрачуна пореза представља једну његову врсту.

2. Суштина метода новчаног тока као метода опорезивања финансијских услуга

Ебрил и сар. (Ebrill, Keen, Bodin, Summers, 2001, р. 96), у разматрању проблема новчаног тока, наводе да би се проблем опорезивања финансијских услуга могао решити применом метода новчаног тока, који функционише на следећи начин. Сви приливи средстава неком привредном субјекту, укључујући одобравање кредита од стране банке и плаћање камате на штедне улоге, били би третирани сходно продајама и подложне опорезивању, уколико је прималац регистрован, док би сви одливи, укључујући отплату кредита и плаћање камате на кредит, дали право на улазни порески кредит, уколико је платилац регистрован. Све док је каматна стопа која је расположива влади идентификована са чистом каматном стопом, метод новчаног тока постиже теоријски прихватљиву алокацију додате вредности и допушта одговарајуће кредитирање улазног пореза.

3. Суштина метода рачуна обрачуна пореза (енгл. *Tax calculation account method-TCA method*) као метода опорезивања финансијских услуга

Због потребе изналагања одговарајућег решења у вези са опорезивањем финансијских услуга, као потенцијално прихватљив метод се искристалисао метод рачуна обрачуна пореза. Он је, као што је већ речено, подврста метода новчаног тока. Међутим, за разлику од других врста метода новчаног тока, он решава одређене проблеме који су њима иманентни. То се, у првом реду, односи на проблеме ликвидности који су се појавили код „пуног” метода новчаног тока, као и проблеме који се јављају када се повећава пореска стопа. Он ради на принципу пролазног рачуна који је креиран да би се отклонила потреба за плаћањем пореза од стране пореских обвезника, као и кредита од стране владе у периоду прилива и одлива капитала. Порез који би био платив или за који би се тражило право на порески кредит је, уместо тога, задужен или одобрен на рачуну обрачуна пореза и пренет у период када се дешава обрнута капитална трансакција. Овај метод дозвољава одлагање плаћања пореза и пореских кредита, при чему су први повезани са приливима, а други са одливима капитала. Међутим, ово одлагање је подложно обрачуна камате која се обрачунава по каматној стопи по којој се влада задужује. Та каматна стопа, која се зове и индексна стопа, одражава чисту временску вредност новца. Када се деси обрнута трансакција, исто се дешава и са новцем на рачуну обрачуна пореза. Упркос чињеници да влада не прима приходе (порез) у погледу прилива готовине повезаних са позајмљеним средствима, мали је ризик у погледу губитка прихода. Стање на рачуну обрачуна пореза се може користити и кад су у питању промене пореских стопа. Преостали салдо на овом рачуну би био повећан у време када се пореска стопа повећава, тако да би порез или кредит у погледу токова капитала пре или после промене био исти као и „прилагођени” порез или кредит у погледу обрнутих токова капитала после промене. Као резултат свега тога, не би било непосредних последица по новчани ток због промене стопе нити за владу, нити за обвезнике и порез или кредити би били коректно калкулисани по новим стопама. Креирање овог рачуна ће креирати корист или губитак новчаног тока, у зависности од тога да ли порески обвезник има нето готовинске приливе или одливе као резултат финансијских трансакција у датом периоду. Међутим, ова корист или губитак је у потпуности отклоњена индексирањем преосталог салда путем каматне стопе на владина задуживања.

Терминологија овог метода је унеколико специфична. Поред већ споменуте индексне стопе (која ће у наставку бити детаљније анализирана), треба споменути и тзв. запис (улаз) при отварању рачуна, који предста-

вља неку врсту почетног салда. Овакав запис (салдо) је једнак порезу који би био прикупљен или који би био кредитиран на износ главнице, да је та трансакција извршена на почетку рада система. Једном кад се такав почетни салдо креира, све наредне калкулације за постојеће трансакције би биле идентичне калкулацијама када су у питању нове трансакције. Калкулације су потребне само за оне активности за које финансијска институција делује као принципал и када плаћање услуге има форму маргине. У наставку рада биће изложене кључне карактеристике овог метода и дата њихова детаљна анализа.

3.1. Основне специфичности метода рачуна обрачуна пореза

3.1.1. Стопа индексирања

а) Избор стопе индексирања

Стопа индексирања, када је у питању функционисање метода рачуна обрачуна пореза, игра кључну улогу у деоби маргине између зајмопримца и зајмодавца. Она одређује величину улазног пореског кредита која ће бити на располагању регистрованим корисницима финансијских услуга. Она, такође, служи у сврху терећења (задуживања) или кредитирања (одобравања) камате на преостали салдо на рачуну обрачуна пореза. Као стопа која опорезује/кредитира камату на преостали порески салдо, то би требала бити каматна стопа коју би влада зарадила/платила на износе пореза/кредита да није било одлагања плаћања пореза/кредита. Гледано из перспективе дељења маргине, стопа индексирања би требала бити чиста каматна стопа, која не укључује никакву маргину за финансијско посредовање, нити премију ризика. Концептуално, било која варијација између краткорочних и дугорочних каматних стопа одражава ризике или вредност посредничких услуга. Међутим, гледано из обе ове перспективе, краткорочна трезорска каматна стопа би била добра апроксимација трошка краткорочних новчаних средстава за владу и чисте каматне стопе која не садржи никакав ризик или елементе посредничких услуга.

б) промене у стопи индексирања

Будући да се краткорочне каматне стопе мењају током времена, и стопа индексирања би била подложна флукуацијама. Како депозити и кредити могу имати фиксне каматне стопе за период од неколико година, промене у стопи индексирања би довеле до модификације маргине додељене зајмодавцима и зајмопримцима. Многи услови се могу десити и многи од њих могу водити неочекиваним резултатима. Те могућности су да нова стопа буде још увек између стопе на депозите и позајмљена средства, да нова стопа буде нижа од стопе на депозите, као и да нова стопа буде нижа од стопе

на позајмљена средства. У првом случају, промена би једноставно довела до промене алокације маргине између зајмодавца и зајмопримца.

Друга ситуација би била да је нова стопа ван опсега оригиналних стопа на кредите и депозите. Под претпоставком да је иницијална стопа која се плаћа на дате кредите 15%, стопа индексирања 12%, а стопа која се плаћа на депозите 7%, оваква ситуација би се десила ако би стопа индексирања пала на 4 или порасла на 20%. Ако би пала на 4%, тада би депонент имао ванредни приход од 8% (под претпоставком да је стопа од 7% која се плаћа на депозите фиксна), која превазилази имплицитну накнаду за услугу од 5% (која се рачуна као разлика између иницијалне стопе индексирања и каматне стопе плаћене на депозите). У идеалном случају, зајмодавац би требао добити право на порески кредит због 11% накнаде за услугу (која се рачуна као разлика између стопе на позајмљена средства и нове стопе индексирања), док би депонент требао платити порез на 3% нето прихода (који се рачуна као разлика између стопе на депозите и нове стопе индексирања). Ово би било лако изводљиво уколико је депонент регистрован. Међутим, уколико није, тада би било сувише административно захтевно прикупљати порез.

3.1.2. Фреквенција индексног прилагођавања

Једна од важних карактеристика предметног метода је и индексно прилагођавање. Да би метод новчаног тока, као потенцијални начин опорезивања финансијских услуга, остваривао потпуно коректне резултате, индексно прилагођавање треба да се примењује по систему сложеног каматног рачуна, без обзира на преостали износ који се свакодневно налази на рачуну обрачуна пореза током пореског периода. Наведено представља меру акумулираног обрачуна индексног прилагођавања на начин који је сличан обрачуну акумулиране камате. Индексно прилагођавање је, заправо, механизам за обрачун или кредитирање камате на одложена пореска салда. Да би се постигли одговарајући резултати, учесталост којом би индексна прилагођавања требала бити рачуната би умногоме варијала од једне до друге врсте средстава или обавеза. Када се каматне стопе често мењају, одлука која мора да буде донета је да ли би стопа индексирања требала бити промењена у исто време или у фиксним временским периодима, што представља осетљиво административно и законско питање.

3.1.3. Калкулације пореза уштем метода рачуна обрачуна пореза

У погледу калкулације пореза применом метода новчаног тока са рачуном обрачуна пореза могућа су два приступа. У наставку ће бити обрађен сваки од њих.

а) метод суме новчаних токова

Применом метода суме новчаних токова као начина рачунања пореза у оквиру метода рачуна обрачуна пореза, ПДВ база би била рачуната као сума свих прилива и одлива готовине у оквиру пореског периода, увећана за почетни салдо и умањена за крајњи салдо и индексно прилагођавање. Салдо на рачуну обрачуна пореза би био умањен за салдо кредита или депозита на крају периода. Тај салдо постаје почетни салдо за наредни период. Тиме се осигурава да било који износ пореза или пореског кредита који је плаћен у дотичном периоду није повезан са главницом кредита или депозита. Код овог начина рачунања пореза је битно да плаћања главнице и камате не треба да се разликују (да се прави разлика између њих), али почетни и крајњи салдо улазе у рачунање опорезиве маргине.

б) метод каматне марже

Код примене метода каматне марже као начина рачунања пореза, ПДВ база је рачуната као разлика између стварне камате и индексног прилагођавања. Код овог метода, док се главница и камата мора разликовати (раздвојити), обрачун ПДВ-а могао би бити везан за процесе поравнања и стварног обрачуна камате од стране администрација различитих финансијских производа. У таквом случају, опорезива маргина би била рачуната као разлика између камате рачунате на бази стопе која је наведена у уговору и камате рачунате коришћењем стопе индексирања.

Који год метод се узео, нето дуг или кредит на рачуну обрачуна пореза за одређени период се множи индексном стопом и такво индексно прилагођавање резултује у задуживању или кредитирању рачуна обрачуна пореза. Салдо овог рачуна, помножен пореском стопом, се плаћа периодично.

Основна разлика између рачунања пореза применом метода суме новчаних токова и метода каматне марже је у томе што овај други метод не узима у обзир било какву камату која је настала као последица флуктуације каматних стопа.

3.2. Основни проблеми у вези са применом метода рачуна обрачуна пореза

Метод новчаног тока заснованог на рачуну обрачуна пореза задржава највећи део карактеристика основног метода новчаног тока, док решава тешкоће повезане са финансирањем пореза на зајмове и променама пореских стопа, што представљају два основна проблема код основног метода новчаног тока. Па ипак, одређени проблеми су присутни.

Метод новчаног тока заснован на рачуну обрачуна пореза би захтевао од нефинансијских правних лица да извршавају исте калкулације у вези са

рачуном обрачуна пореза и да воде евиденцију финансијских трансакција која би им омогућила да траже право на поврат улазног пореза за порез плаћен у погледу финансијских услуга. Терет трошкова придржавања који сносе предузећа, а који је повезан са вођењем евиденције свих трансакција на рачуну обрачуна пореза (како оних који иду на његов терет, тако и оних који иду у његову корист) за сваки банкарски депозит и свако повлачење средстава, као и са применом индексног прилагођавања би био значајан. Та комплексност је унеколико у супротности са основном наменом овог метода, који треба да омогући предузећима лакши приступ пореским кредитима. Друга тешкоћа је повезана са стопом индексирања. Како ова стопа, која представља једну од најважнијих (ако не и најважнију) карактеристика овог метода, ради имплицитно, у случају кад она падне изван опсега каматних стопа на депозите и кредите, посебна правила би могла бити потребна. Ова правила су дизајнирана да би разрешила проблем који се појављује у тим околностима, а који се огледа у томе да би исправна примена овог метода захтевала прикупљање пореза од нерегистрованих субјеката, што, као што је презентирано, ствара одређене тешкоће. Трећа тешкоћа је да коришћење специфичне стопе индексирања ствара одређене могућности да се минимизира порез и максимизира улазни порески кредит, који није доступан у потпуности.

4. Метод рачуна обрачуна пореза са применом система нултог опорезивања трансакција између правних лица

Као одређени одговор на проблеме трошкова имплементације система заснованог на методу рачуна обрачуна пореза, као опција се појавила варијанта метода рачуна обрачуна пореза која би укључивала нулто опорезивање главнице финансијских трансакција са осталим ПДВ обвезницима. Овакав приступ отклања потребу за било каквим калкулацијама на рачуну обрачуна пореза у вези са трансакцијама са пословним корисницима, који су одговорни за највећи део трансакција које чине финансијске институције. За остатак трансакција са крајњим потрошачима (или субјектима који нису у ПДВ систему) калкулације на рачуну обрачуна пореза би биле учињене на глобалној основи, претпостављајући да такви корисници не би требали никакву изјаву о ПДВ-у укљученом у њихове накнаде које плаћају финансијским институцијама. Овај метод би одржавао уопштени концептуални интегритет метода рачуна обрачуна пореза, док би резултовао у симплификацији прописа и пореске администрације. Нулто опорезивање финансијских трансакција са пословним корисницима не би резултовало у губитку прихода владе, претпостављајући да би се било који други порески облик,

који би био прикупљен на такве трансакције, могао у потпуности одбити од стране корисника. Главно питање усклађености, изван неопходних калкулација на рачуну обрачуна пореза у погледу услуга пружених правним лицима нерегистрованим за ПДВ, била би потреба да се одреди порески статус корисника, како би се извршило правилно разврставање корисника у одговарајуће пореске групе. Овај приступ такође значи да би се ценовник утврђивао тако што у цену обрачунату корисницима регистрованим за ПДВ не би био укључен порез, док би се осталим корисницима наплаћивала цена са укљученим порезом, а то би могло довести до одређене забуне код самих корисника.

5. Скраћена верзија метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза

Скраћена верзија метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза је дизајнирана тако да задржава основне карактеристике метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза, али која поједностављује захтеве поштовања пореских прописа који се односе на ПДВ обвезнике који нису финансијске институције. Као што је већ речено, комплексност чувања евиденције о трансакцијама извршених преко рачуна обрачуна пореза и калкулација индексних прилагођавања за ову групу обвезника је један од недостатака стандардног метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза. Поједностављивање је постигнуто базирањем пореских израчунавања у потпуности на израчунавањима извршеним од стране финансијских институција.

У разматрању проблема дефиниције финансијских институција кад је у питању функционисање овог метода, Подар и Инглиш (Poddar and English, 1997) наводе да би само финансијске институције и остали пословни субјекти који делују као финансијски посредници имале одговорност за спровођење калкулација у погледу новчаног тока (и, с тим, у вези, вођења евиденције о трансакцијама на рачуну обрачуна пореза), као и да би исте имале обавезу да издају рачуне својим корисницима са исказаним порезом за учињене услуге. Те две групе институција обухватају банке, кредитне уније, картеле, акцептне компаније, компаније које пружају услуге издавања кредитних картица, инвестиционе дилере, осигуравајуће куће, као и остале компаније чија је основна делатност позајмљивање новца, примање депозита, или куповина и/или продаја дужничких хартија од вредности. Пензиони и инвестициони фондови, као и финансијске холдинг компаније које пружају финансијске услуге превасходно својим члановима би требале бити искључени из дефиниције.

За разлику од претходно наведених група институција које потпадају под дефиницију финансијских институција, остали учесници не би требали спроводити наведене калкулације, а имали би право да траже улазни порески кредит за порез који су им обрачунале и наплатиле финансијске институције.

Код примене скраћеног метода рачуна обрачуна пореза ПДВ би се обрачунавао на финансијске услуге пружене за накнаду или у својству комисионара, маргину профита на финансијске инструменте стечене од стране финансијских институција у сврху њихове поновне продаје и каматну маржу на депозите и зајмове од стране финансијских институција. У погледу прве групе услуга, порез би се обрачунавао и наплаћивао на уобичајен начин као и за било коју другу услугу, па не би била потребна посебна правила. Друга група услуга репрезентује учешће финансијских институција у операцијама на секундарном тржишту хартија од вредности. У случају таквих операција, ПДВ би се обрачунавао путем метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза. При томе, корисницима оваквих финансијских услуга не би било дато право на улазни порески кредит по основу пореза који им је наплаћен. Код треће групе услуга порез би се такође обрачунавао путем метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза, али је кључна разлика у томе што би, код скраћеног метода (који се у овом делу разматра), финансијске институције, као део сопствених калкулација пореза, такође одређивале порез у погледу вредности финансијских услуга пружених пословним корисницима. Тада би издавале рачун са назначеним износом пореза и корисник би био у могућности да тражи улазни порески кредит ако је услуга коришћена у сврху пословања. Важно је напоменути да се кредитно усклађивање не примењује у погледу трансакција на бази марже код инструмената који гласе на доносиоца.

5.1. Основне специфичности скраћене верзије метода рачуна обрачуна пореза

Већ је напоменуто да се скраћена верзија метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза разликује од његове стандардне верзије по томе што се калкулације на рачуну обрачуна пореза захтевају само од финансијских институција, што, даље, значи да су калкулације на овом рачуну које предузимају корисници финансијских услуга огледало истих калкулација које предузимају финансијске институције. Код ове, скраћене, верзије, у погледу кредита које дају и депозита које примају финансијске институције, калкулације на рачуну обрачуна пореза би радиле, као што је већ напоменуто, финансијске институције, с тим што би исте имале обавезу да издају извештаје о нето порезу који се може захтевати од стране пословних субје-

ката (за који пословни субјекти могу тражити поврат). Са изузетком финансијског прилагођавања, ставке на рачуну обрачуна пореза би се рачунале тако што би се пореска стопа множила са износима на рачуну депозита или кредита. Извештај о нето порезу који издају финансијске институције својим корисницима на бази калкулација на рачуну обрачуна пореза има снагу рачуна (фактуре) за финансијске услуге.

У наредним одељцима ће бити детаљније размотрене основне специфичности овог метода које га разликују од стандардне верзије метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза.

5.1.1. Финансијски инструменти који гласе на доносиоца

Једина разлика између скраћеног и стандардних система била би у третману инструмената који гласе на доносиоца. Код метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза, регистровани ПДВ корисници би могли укључити новчане токове остварене поседовањем инструмената на доносиоца који су купљени од финансијских институција у своје калкулације на рачуну обрачуна пореза, уколико је то у њихову корист. Код скраћеног метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза ови субјекти не врше никакве калкулације на рачуну обрачуна пореза, али имају право на улазни порески кредит на основу фактура које издају финансијске институције. Међутим, у случају инструмената на доносиоца, финансијске институције су можда купиле инструмент од једног корисника и продале га другом, али не би имале начина да алоцирају маргину између ова два корисника. Чак не би могле имати ни адекватне информације о идентитету корисника, па нису у позицији да изврше неопходне калкулације. Због тога финансијске институције издају фактуре само за регистроване финансијске инструменте, иако у својим калкулацијама у погледу новчаног тока укључују и инструменте на доносиоца. Због свега наведеног, пословни субјекти не би имали право на улазни порески кредит за порез на маргине профита зарађене од стране финансијских институција по основу инструмената на доносиоца. Ово ограничење је разлог за забринутост само онда када су инструменти на доносиоца стечени од стране пословних субјеката у вези са њиховим пословним активностима које су различите од портфолио инвестиција.

5.1.2. Минимални њраї за калкулације на рачуну обрачуна њореза

Да би се минимизирао терет трошкова вођења рачуноводствене евиденције у вези са калкулацијама на рачуну обрачуна пореза за сваки кредит и депозит понаособ, од финансијских институција би се захтевало да издају

рачуна са исказаним порезом само у случајевима када би се очекивало да ће износ нето пореза прећи одређени специфицирани минимални праг. Међутим, финансијске институције би имале право да одлуче да ли ће издавати рачуне и за мање износе пореза. Финансијске институције би тада калкулисале појединачни рачун обрачуна пореза за мале износе. То је могуће јер су калкулације на рачуну обрачуна пореза у потпуности кумулативне, па нема разлике између тога да ли се калкулације врше агрегирано, или као сет калкулација по типу средстава или обавеза.

5.1.3. Промене у стенои индексирања

Питања која се појављују у погледу промена стопе индексирања, у случају кад стопа индексирања изађе изван опсега стопа на депозите и кредите (зајмове) је идентично овом питању код стандардног модела рачуна обрачуна пореза. Проблем је, да се понови, у томе што постоје ситуације које би захтевале калкулације пореза од стране нерегистрованих пореских обвезника, пошто они, заправо, почињу да пружају финансијске услуге финансијским институцијама, а не обрнуто. Као решење оваквих проблема се, у случају скраћеног модела рачуна обрачуна пореза, предлага увођење посебних правила о минималним и максималним стопама индексирања, пошто се калкулације врше за сваки појединачни рачун одвојено. Ово ограничење модела би имало форму једноставног ограничења где рачун обрачуна пореза за било који кредит (зајам) или депозит не би довео до повраћаја нето пореза.

5.2. Основни проблеми у вези са применом скраћеног метода рачуна обрачуна пореза

Тешкоће у примени овог метода, уз два изузетка, су сличне проблемима који се појављују код стандардног модела рачуна обрачуна пореза. Оне се врте око избора стопе индексирања. Скраћени облик модела елиминира шансе за планирање пореза у трансакцијама са нерегистрованим лицима. То одговара другој великој тешкоћи, тј. комплексности калкулација са нефинансијским пореским обвезницима. То би било нешто лакше за администрирање услед редукције броја пореских обвезника који би вршили неопходне прорачуне. Главна нова тешкоћа се односи на недостатак (одсуство) улазног пореског кредита у погледу трансакција са финансијским институцијама које као предмет имају хартије од вредности на доносиоца.

6. Могућности примене метода рачуна обрачуна пореза у земљама у развоју

Метод рачуна обрачуна пореза, иако представља напредан потенцијални метод опорезивања финансијских услуга је, кад се сагледају све његове предности и недостаци, доста захтеван за примену. Ово би представљало посебан проблем за земље у развоју, пошто оне, по правилу, немају до те мере развијену пореску администрацију, која би на прави начин одговорила захтевима овог метода. Као што се из анализе могло уочити, прво треба решити бројне проблеме који се односе на вођење евиденције о трансакцијама које подлежу опорезивању. Даље, важно је пажљиво размотрити проблем дефинисања пореске базе и потенцијалних модалитета опорезивања финансијских услуга, јер је, у највећем броју случајева, пореска база „невидљива” (изузетак су оне услуге код којих постоји експлицитна накнада, која се релативно лако може утврдити). Такође, ако се пореско законодавство и финансијске институције одлуче за примену скраћеног метода рачуна обрачуна пореза, треба решити и проблем финансијских инструмената на доносиоце.

Расправа о могућности примене предметног метода опорезивања финансијских услуга не би била потпуна без осврта на монетарну сферу економског система. Наиме, монетарна сфера у земљама у развоју је често неуређена и препуштена стихији тржишта. Транзициони процеси у земљама у развоју су узроковали доста велику неуређеност у погледу пословања финансијских институција. У многим земљама у развоју тржиште капитала није развијено, а тамо и где постоји, често није адекватно регулисано. Велики проблем представља и недовољно развијено корпоративно управљање, па се често дешава да се на тржишту хартија од вредности појави само мали број финансијски стабилних компанија, са добром пословном репутацијом. Није редак ни случај када се хартије од вредности неке компаније и уврсте на листинг берзе, а онда се испостави да те компаније не могу (или теже могу) испунити своје обавезе које произилазе из тих хартија.

Ни кредитно тржиште није у бољој позицији. Често банке самоиницијативно постављају кредитне услове, при том не проверавајући до најситнијих детаља пословну и кредитну способност зајмотражилаца.

На крају, као генерални закључак остаје да метод новчаног тока, уз претходно детаљно сагледане проблеме који су наведени (како у погледу карактеристика самог метода, тако и у погледу теоријских разматрања и законских дефиниција) може представљати задовољавајуће решење и за земље у развоју. У теорији и пракси јавних финансија су развијени и други алтернативни методи, али њихова анализа би излазила из оквира овог рада.

7. Практични примери функционисања метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза

У овом делу рада ће се дати неколико примера који илуструју примену метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза. У табели 1 је дата примена стандардне верзије овог метода кад су у питању дати кредити.

Табела 1.

Илустрација калкулације код стандардног метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза када су у питању дати кредити

	Износ	Салдо на рачуну обрачуна пореза
Кредит	100	-10,00
Стопа индексирања	-	-1,20
Камата на кредит	15	1,50
Враћање кредита	100	10,00
Нето порески дуг	-	0,30

Извор: European Commission (1996)

У овом примеру претпоставке су следеће:

ПДВ стопа-10%,

Каматна стопа на кредит-15%,

Стопа индексирања 12%.

Будући да дати кредит представља одлив средстава за банку, он ствара кредит на рачуну обрачуна пореза. Како ПДВ стопа износи 10%, то је, за износ кредита од 100 н.ј. (н.ј. означава „новчану јединицу”), рачун обрачуна пореза кредитиран за 10 н.ј. Стопа индексирања од 12% креира негативно кредитно подешавање на крају периода у износу од 1,20 н.ј. Враћање кредита, будући да за банку представља прилив, задужује рачун обрачуна пореза за 10 н.ј., док плаћање камате на кредит банци задужује рачун обрачуна пореза за 1,50 н.ј. Крајњи резултат је да банка плаћа порез у износу од 0,30 новчаних јединица.

Други пример функционисања овог метода представља случај узетих депозита. У ту сврху, послужиће подаци презентирани у табели 2.

Табела 2.

Илустрација калкулације код стандардног метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза када су у питању примљени депозити

	Износ	Салдо на рачуну обрачуна пореза
Депозит	100	10,00
Стопа индексирања	-	1,20
Камата на депозит	7	-0,70
Повлачење средстава	100	-10,00
Нето порески дуг	-	0,50

Извор: European Commission (1996)

У овом примеру претпоставке су следеће:

ПДВ стопа-10%,

Каматна стопа на депозит-7%,

Стопа индексирања 12%.

За разлику од примера датог у Табели 1, овде ствари стоје мало другачије. Најважније, стопа индексирања ствара дуг на рачуну обрачуна пореза у износу од 1,20 новчаних јединица. Будући да пријем депозита представља прилив за банку, то ствара дуг од 10 н.ј, док плаћање камате на депозите и повлачење средстава од стране клијента кредитира рачун обрачуна пореза за укупни износ од 10,70 н.ј. Крајњи резултат је нето порески дуг од 0,50 н.ј.

Ако се погледају правила функционисања метода новчаног тока дата у другом делу овог рада (у тачки 2) и упореде са објашњењима ова два примера, ствари могу изгледати збуњујуће. Наиме, овде приливи на рачун корисника, тј. одливи са рачуна банке, који се под методом новчаног тока третирају као продаје, дају право на кредит, док приливи на рачун банке, који се под методом новчаног тока третирају као набавке, стварају дуг на рачуну обрачуна пореза. Објашњење овакве ситуације је да под методом новчаног тока сви приливи на рачун креирају позитивно усклађивање, док сви одливи креирају негативно усклађивање. Сви приливи резултирају у позитивној пореској обавези која задужује рачун обрачуна пореза, док сви одливи резултирају у кредиту. Зато дати кредит кориснику ствара кредит на рачуну обрачуна пореза, док враћање кредита ствара дуг.

Трећи пример показује калкулације на рачуну обрачуна пореза, у његовој стандардној верзији, када су у питању дати кредити, у случају почетног прилагођавања у моменту имплементације система.

Овде се претпоставља да је систем уведен средином године. Уколико систем функционише исправно, само половина додате вредности коју је банка створила би требала бити опорезована. У случају кредита, није било пореских импликација кад је изворни зајам дат. У време кад је систем уведен, текућа вредност датог зајма ће бити констатована, укључујући акумулирану камату. Банка ће креирати запис на рачуну обрачуна пореза једнак умношку пореске стопе и вредности финансијских средстава као почетну тачку (вредност) на дан увођења система. Да би систем у потпуности искључио додату вредност креирану пре увођења система, средства која су коришћена за калкулације на рачуну обрачуна пореза у време увођења система морају укључити износ акумулиране камате на депозите и дате зајмове.

Табела 3 ово илуструје.

Табела 3.

Илустрација калкулације код стандардног метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза у случају почетног усаглашавања у време имплементације система (случај кредита)

	Износ	Салдо на рачуну обрачуна пореза
Кредит	-100,00	-10,00
Почетни салдо	-107,72	-10,72
Стопа индексирања	-	-0,63
Камата	15,00	1,50
Отплата кредита	100,00	10,00
Нето порески дуг	-	0,15

Извор: European Commission (1996)

У презентираним примерима негативни салдо на рачуну обрачуна пореза, због кредита, био 10,72 н.ј. Овај износ се добија тако што се пореска стопа од 10% помножи главницом од 100 н.ј, па комбинује са полугодишњом стопом од 7,24%, која је еквивалентна годишњој стопи од 15%. Индексирање рачуна обрачуна пореза је онда примењено на остатак године по индексној стопи од 12% годишње. Вредност таквог индексирања комбинованог са преосталом вредношћу кредита за преосталих шест месеци је 0,63 новчане јединице. Кад је кредит враћен, 100 н.ј. враћеног зајма креира уобичајених 10 н.ј. кредита на рачуну обрачуна пореза, док отплата камате од 15 н.ј. даје додатни кредит на овом рачуну од 1,50 н.ј. Нето порез који треба платити је 0,15 н.ј.

Коначно, последњи пример показује калкулацију пореза на рачуну обрачуна пореза, у његовој стандардној верзији, у случају зајмова и депозита, применом метода суме новчаних токова. У сврху илустрације послужиће табела 4.

Полазне претпоставке су следеће:

ПДВ стопа 15%,

Каматна стопа обрачуната на зајам 10%,

Чиста каматна стопа (стопа индексирања) 7%,

Каматна стопа плаћена на депозите 3%.

У овом примеру се још претпоставило да се рачуни кредита и депозита отварају на почетку, а затварају на крају године. Док давање кредита представља за банку одлив средстава са рачуна и кредитира рачун обрачуна пореза, дотле отплата кредита и плаћање камате на њега задужује овај рачун. Овде ће се појавити негативно индексно усклађивање на крају периода. Међутим, кад су у питању депозити, усклађивање је позитивно. После свих усклађивања салда, укупна маргина (износ маргине) која је алоцирана и на

дужника и на депонента износи 70 новчаних јединица, што, помножено пореском стопом од 15% даје износ пореза од 10,50 н.ј.

Табела 4.

Алокација каматне марже на рачуну обрачуна пореза за зајмове и дейности коришћењем метода суме новчаних токова

		Износ	Износ ПДВ-а	Садашња вредност ПДВ-а
Вредност услуга пружених дужнику				
1.1.	Износ зајма	-1000,00	-150,00	
31.12.	Камата обрачуната на зајам	10% 100,00	15,00	
31.12.	Чиста каматна стопа	7% -70,00	-10,50	
31.12.	Крајњи салдо	1000,00	150,00	
	Маржа алоцирана на дужника	3%	30,00	4,50
Вредност услуга пружених депоненту				
1.1.	Износ депозита	1000,00	150,00	
31.12.	Чиста каматна стопа	7% 70,00	10,50	
31.12.	Камата плаћена на депозите	3% -30,00	-4,50	
31.12.	Крајњи салдо	-1000,00	-150,00	
	Маржа алоцирана на депонента	4%	40,00	6,00
	Укупна маржа	7%	70,00	10,50
				9,82

Извор: European Commission (1999)

Закључак

На основу изложене анализе метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза могу се извући следећи основни закључци.

Прво, метод новчаног тока, уопштено посматрано, представља иновативан и потенцијално примењив метод опорезивања финансијских услуга. Наравно, ово подразумева адекватно дефинисање како категорије финансијских институција, тако и категорије финансијских услуга.

Друго, у оквиру дефиниције финансијских услуга, посебно питање заузима дефиниција пореске основице. Није исто да ли се ради о кредиту или о накнади за закуп сефа. У првом случају, као што се могло видети из претходних анализа, присутан је далеко већи број трансакција које укључују приливе и одливе готовине са обе стране (тј. и са рачуна банке и са рачуна комитента), док је у другом случају накнада одређена као експлицитни трошак.

Треће, требало би поставити такву регулативу која, ако је потребно, укључује различит третман нефинансијских организација (комитената банке) који су регистровани ПДВ обвезници и оних који нису у ПДВ систему, или су изузети. Иако се, по дефиницији, крајњим корисницима (тј.

онима који нису у ПДВ систему) не даје право на порески кредит, требало би поставити питање ко је све дужан да врши калкулације обрачуна пореза преко рачуна обрачуна пореза.

Четврто, уколико се изабере стандардни модел рачуна обрачуна пореза за обрачун пореза, треба имати у виду трошкове придржавања које сnose сви учесници. Ово се надовезује на претходну напомену. Јер, финансијским институцијама је далеко лакше вршити калкулације преко рачуна обрачуна пореза, пошто то, у крајњем, и јесте њихов делокруг посла. То, даље, говори да су ови захтеви који се постављају пред нефинансијске субјекте далеко скупљи за испунити.

Пето, иако би скраћени модел новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза (или, евентуално, модел који нулто опорезује трансакције са регистрованим нефинансијским ПДВ субјектима) представљао задовољавајуће решење за све земље (не само развијене, него и земље у развоју), треба имати у виду да и он пати од одређених проблема, који су, као што је наведено, повезани и са хартијама од вредности на доносиоца. Неке опште карактеристике сва три анализирана модалитета би се огледале у проблемима трошкова придржавања које сnose нефинансијски субјекти, али, мора се признати, да други и трећи анализирани модалитет имају своје несумњиве предности у односу на стандардни модалитет.

Презентована алтернатива опорезивања финансијских услуга би била атрактивно решење за опорезивање финансијских услуга за све земље света. Наравно, треба имати у виду специфичности сваке појединачне земље, па, с тим у вези, и одредити који од презентираних три модалитета би био најпримењивији. Предлози би ишли у правцу имплементације класичног модела (или модела који нулто опорезује трансакције са регистрованим нефинансијским ПДВ обвезницима), док би се за земље у развоју примењивао скраћени метод. Резон за овакво размишљање је што су развијене земље много административно компетентније и спремније да се изборе са свим недостацима класичног модалитета метода новчаног тока са применом рачуна обрачуна пореза.

Литература

- Bodin, J., Ebrill, L. P., Keen, M., & Summers, V. (2001). *The Modern VAT*. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
- Gendron, P.P. (2008). VAT Treatment of Financial Services: Assessment and Policy Proposal for Developing Countries. *Bulletin for international taxation*, 494-507.
- Henkow, O. (2008). *Financial activities in European VAT: A theoretical and legal research of the European VAT system and the actual and preferred treatment of financial activities*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International.

- Merril, P. R. (2011). VAT Treatment of the Financial Sector. *Tax Analysts*, 163-185.
- Mirrlees, J. A., Adam, S., Besley, T., Blundell, R., Bond, S., Chote, R., ... Poterba, J. (2011). *Tax by design: The Mirrlees review*. Oxford: Oxford University Press.
- Poddar, S., & English, M. (1997). Taxation of financial services under a value-added tax: applying the cash-flow method. *National Tax Journal*, 50(1), 89-112.
- Poddar, S. (2003). Consumption taxes: The role of the value-added tax. In P. Honohan (Ed.), *Taxation of Financial Intermediation: Theory and Practice for Emerging Economies*, Washington, D.C.: International Monetary Fund. pp. 345-380.
- European Commission. (1999). The TCA System-a detailed description, преузето са: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/tca_system_introduction.pdf
- European Commission. (1996). Value Added Tax: A Study of Methods of Taxing Financial and Insurance services, преузето са: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/key_documents/reports_published/methods_taxing.pdf